

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

แนวทางการเผยแผร์หลักธรรมเพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชน ให้ได้รับหลักในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ วิธีการหนึ่งที่พระพุทธเจ้าใช้ก็คือ การแสดงธรรม ดังปรากฏในพุทธประวัติ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2480, หน้า 74) ว่า ภิกษุทั้งหลาย เราได้พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้ท่านทั้งหลายก็เหมือนกัน ท่านทั้งหลายจงเที่ยวไปในชนบท เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก แลอย่าไปรวมกัน 2 รูปโดยทางเดียวกัน จงแสดงธรรมมีคุณในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด นี่เป็นแนวทางในการนำหลักธรรมสู่ประชาชนให้ได้น้อมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของพระพุทธเจ้า วิธีการนี้สืบทอดมาจนถึงพระสงฆ์ในประเทศไทย ก็ยังใช้วิธีการในการเผยแผร์หลักธรรม ต่อประชาชนเป็นหลัก ด้วยว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาแต่โบราณกาล ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยเราพูดถึงสถาบันหลัก 3 สถาบัน คือ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งขนานเคียงคู่กันมา ไม่เคยแยกจากกัน และมีสถานะเสมอกัน สนิท ศรีสำแดง (2544, หน้า 177) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นเสาหลักใน บรรดา 3 เสา คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ปวงชนชาวไทยมากกว่าร้อยละ 95 นับถือพระพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ ตามโบราณราชประเพณี การจะพัฒนาคนด้านจริยธรรมจึงควรนำหลักธรรมทางศาสนาพุทธเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ฉะนั้นรัฐธรรมนุญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 73 บัญญัติไว้ว่า รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา และศาสนาอื่น ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อส่งเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต และ รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม... (มาตรา 81) ดังนั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 จึงได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (มาตรา 6) พร้อมกันนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 -2544) ก็ได้เน้นการพัฒนาคนเป็นสำคัญ และการพัฒนาคนนั้น พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2542, หน้า 2) ได้กล่าวอธิบายไว้ว่า มีความหมายสำคัญ 2 อย่าง คือ

1. การพัฒนาคน ในฐานะผู้มีความเป็นมนุษย์

2. การพัฒนาคนในฐานะทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาคนในฐานะที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ จะช่วยให้สังคมมีทุน มนุษย์ที่มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดผลในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม หรือ เรียกว่า ง่ายๆ ว่า พัฒนาให้เป็นนักผลิต ซึ่งพร้อมที่จะสนองความต้องการของสังคม ส่วนการพัฒนาคนในฐานะผู้มีความเป็นมนุษย์ จะช่วยให้บุคคลมีคุณสมบัติพร้อมที่จะดำเนินชีวิตให้ประกอบด้วยปัญญาเพื่อความดีงาม หรือ เรียกว่า ง่ายๆ ว่า พัฒนาให้เป็นบัณฑิตผู้สามารถนำชีวิตของตนเองและสังคมไปสู่สันติสุข ตามสภาพของแต่ละสังคมได้

ดังนั้น การพัฒนาพุทธศาสนิกชนให้เป็นผู้มีคุณลักษณะดังกล่าวได้ หนทางหนึ่งที่จะพัฒนาได้โดยการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามาใช้สื่อสารผ่านทางสื่อมวลชนนั่นคือ พระสงฆ์ ฉะนั้น พระสงฆ์เป็นพุทธศาสนิกชนผู้ถ่ายทอดต้องมีศักยภาพในการเผยแพร่ วิธีที่พระสงฆ์มีโอกาสนำความสามารถในการพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพ และได้ใช้ความสามารถนี้ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนเป็นประจำก็คือ “การเทศน์ในโอกาสต่าง ๆ” นั่นเอง การเทศน์ มีชื่อเรียกโดยเฉพาะว่า ธรรมเทศนา ซึ่งแปลตรงตัวว่า “การแสดงธรรม” (พระธรรมกถึกวงศ์, 2550, หน้า 4) เป็นรูปแบบหนึ่งของการเผยแผ่ศีลธรรมที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า สู่ประชาชน ถือเป็นการปลูกฝัง อบรมคุณธรรมเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดีมีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบ

การแสดงธรรมนี้ จึงเป็นหน้าที่หลักโดยตรงของพระสงฆ์สาวกของสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าดังที่ปิ่น มุฑกันต์ (ม.ป.ป., หน้า 5) ได้กล่าวไว้ว่า การแสดงธรรมเป็นงานของพระโดยเฉพาะ เหมือนกับงานสวดมนต์เย็น หรือ บังสุกุลศพออย่างนั้นเอง คฤหัสถ์ทำแทนไม่ได้ แต่ปัจจุบันนี้ พระสงฆ์ ผู้ทำหน้าที่เผยแพร่อบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนในฐานะนักแสดงธรรมบรรยายธรรม ที่มีวาทะศิลป์ หรือ ความรู้ และทักษะ ในการถ่ายทอดพุทธธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น มีค่อนข้างน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการของสังคม ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ในภาพรวมระดับประเทศ ยังได้พบปัญหาที่เกี่ยวกับการเผยแผ่พุทธธรรมหลายประการจากงานวิจัยของประนัดดา นพพนวัน (2533) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่พบในการเผยแผ่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย แบ่งได้เป็น 5 ประการ คือ

1. ปัญหาอุปสรรคด้านพระสงฆ์ในฐานะผู้เผยแผ่ธรรม เช่น การขาดแคลนพระสงฆ์ที่มีความสามารถในการเผยแผ่ธรรมอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในชนบท

2. ปัญหาอุปสรรคด้านรูปแบบการสื่อสารเพื่อเผยแผ่ธรรม ในปัจจุบันเน้นรูปแบบการเทศน์ หรือ การบรรยายธรรมภาคทฤษฎีเป็นหลัก แต่ไม่มีภาคปฏิบัติหรือ จัดกิจกรรมต่อกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม ทำให้การเผยแผ่ธรรมเข้าไม่ถึงจิตใจผู้ฟังอย่างแท้จริง

3. ปัญหาอุปสรรคด้านวิธีการหรือ กลวิธีการเผยแพร่ เช่น ไม่มีการกำหนดหัวข้อธรรมะที่เหมาะสมกับผู้ฟัง หรือ ไม่มีการศึกษาหัวข้อธรรมอย่างถ่องแท้ก่อนนำไปเผยแพร่ นอกจากนี้พระสงฆ์ไม่ได้รับการฝึกการผลิตและการใช้สื่อดิจิทัลมาก่อน รวมทั้งสื่อต่าง ๆ ส่วนใหญ่จึงมุ่งเน้นใช้แต่สื่อบุคคลเป็นหลัก ทำให้การเผยแพร่ธรรมะทำได้ในขอบเขตจำกัด

4. ปัญหาอุปสรรคด้านประชาชนผู้รับฟังธรรม เช่น ประชาชนขาดความรู้พื้นฐานทางศีลธรรม การศึกษาทุกระดับไม่เน้นธรรมหรือศีลธรรม โดยเฉพาะเยาวชนหรือกลุ่มวัยรุ่น ไม่ค่อยได้ให้ความสนใจนัก

5. ปัญหาอุปสรรคด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการเผยแพร่ธรรม เช่น พระสงฆ์และสถาบัน ไม่มีการวิจัยประเมินผลในการเผยแพร่ธรรม เพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคม ในปัจจุบันหรือพื้นฐานของผู้ฟังแต่ละกลุ่มเป้าหมาย และสถาบันสงฆ์มีการประชาสัมพันธ์และการใช้สื่อมวลชน ในการเผยแพร่ธรรมในปริมาณที่น้อยมาก ทั้งขาดการประสานความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย

พระธรรมปิฎก เจ้าอาวาสวัดพระพุทธรบาท ราชวรมหาวิหาร และเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี ให้ความสำคัญกับกิจกรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้ความรู้ตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการเผยแผ่หลักธรรมที่เน้นคือต้องตรงตามพุทธประสงค์ต้องอ้างอิงหลักฐานที่มาในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา เป็นต้น ดังนั้น จึงมีกิจกรรมพัฒนาบุคลากรสงฆ์ในการเผยแผ่หลักธรรมสู่ประชาชนทั้งในระดับวัด ระดับจังหวัด ซึ่งพระธรรมปิฎก เจ้าคณะจังหวัด ได้วางระเบียบปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์ที่จะได้รับการแต่งตั้งเป็นพระธรรมทูต เป็นเจ้าอาวาส เป็นเจ้าคณะตำบล เป็นเจ้าคณะพระสังฆาธิการปกครองในระดับต่าง ๆ ในเขตปกครองของจังหวัดสระบุรี ต้องผ่านการฝึกปฏิบัติการแสดงธรรม ระเบียบปฏิบัติของเจ้าอาวาส และกฎหมายที่พระสังฆาธิการควรทราบเป็นเวลา 3 เดือนภายในพรรษา ส่วนการเผยแผ่หลักธรรมจริยธรรมสู่ภาคประชาชนของวัดพระพุทธรบาท ในด้านการแสดงธรรมสามารถจำแนกได้พอสังเขป ดังนี้

1. การแสดงธรรมประจำวันพระ (วันธัมมัสสวนะ) เป็นประจำตลอดปี โดยการหมุนเวียนกันแสดงธรรมของพระมหาเปรียญ วันละ 3 รูป
2. การแสดงธรรมงานฌาปนกิจ ที่ศาลาประชานาถ (ป่าช้าตาลอย) เป็นประจำที่มีงานฌาปนกิจศพ
3. การอบรมคุณธรรมจริยธรรมตามโครงการพัฒนาจิตสำหรับเยาวชน
4. การสอนวิชาพระพุทธศาสนา และ ธรรมศึกษา แก่เยาวชนนักเรียน ที่โรงเรียนในเขตจังหวัดสระบุรีและใกล้เคียง
5. การสอนนักธรรมและบาลีแก่พระภิกษุสามเณรในวัดพระพุทธรบาท ราชวรมหาวิหาร และ พระสงฆ์ในเขตจังหวัดสระบุรี

6. การแสดงธรรมแก่บุคคล หน่วยงานราชการ เอกชน และชมรมต่าง ๆ ที่นิมนต์ไป ในโอกาสต่างๆ

7. การแสดงธรรมแก่อุบาสกอุบาสิกา ผู้มารักษาศีลอุโบสถเป็นประจำที่วัด ทุกวันพระ กิจกรรมการเผยแพร่หลักธรรมสู่ประชาชน ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ล้วนแต่มีความเกี่ยวข้องกับการแสดงธรรม ของพระภิกษุสามเณรทั้งสิ้น ซึ่งอธิบดีสงฆ์ คือ พระธรรมปิฎก เจ้าอาวาสวัด พระพุทธบาท ราชวรมหาวิหารและเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี มีความประสงค์ที่จะตอบแทนสังคัม สำหรับพระสงฆ์ที่อาศัยชำน้าของสังคัมเป็นอยู่ เป็นหน้าที่ที่จะตอบแทนชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องแก่สังคัม โดยวิธีการแสดงธรรม และบรรยายธรรมในโอกาสต่าง ๆ

การแสดงธรรมที่วัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหารดำเนินการนั้น มีพระภิกษุสามเณร เป็นกำลังสำคัญในการแสดงธรรม เพื่อเป็นการให้โอกาสพระภิกษุสามเณรฝึกตนเองในการเผยแผ่ศีลธรรม จริยธรรม สู่ประชาชนและเยาวชน เพราะพระภิกษุสามเณรเป็นศึกษาคำสอนทางพระพุทธศาสนาโดยตรง แต่พระภิกษุสามเณรยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการวิธีการในการถ่ายทอดคำสั่งสอนสู่ประชาชน เพราะบางครั้งในแสดงธรรมของพระภิกษุสามเณรนั้นยังมีข้อ ขาดตกบกพร่องจากสาเหตุหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นไม่มีความพร้อมคือไม่พร้อมทั้ง กาย วาจา ใจ ไม่มีความรู้ในหลักธรรมที่จะแสดงธรรมไม่อาจแยกแยะอธิบายให้ผู้ฟังได้แจ่มแจ้ง ชัดเจน เนื้อของธรรมะที่นำมาแสดงไม่ชัดเจน นิทานที่นำมาประกอบไม่เหมาะสมกับเนื้อเรื่องที่แสดงธรรม ไม่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้าเกี่ยวกับเรื่องที่จะแสดงธรรม ไม่เตรียมคิดหรือค้นหา คำอธิบายข้อธรรมเพื่อให้เกิดความถูกต้องชัดเจน ไม่มีความกระตือรือร้นในการแสดงธรรม และ เป็นที่หนักใจของผู้นิมนต์พระแสดงธรรม เพราะเมื่อนิมนต์ให้แสดงธรรมแล้วท่านไม่รับนิมนต์ บอกว่า แสดงธรรมไม่ได้ ทั้งๆ ที่ได้ศึกษาธรรม จนสามารถสอบได้เป็นมหาเปรียญ แต่ไม่กล้า แสดงออก ซึ่งสาเหตุดังกล่าวล้วนมาจากตัวผู้แสดงธรรมทั้งสิ้นและถือว่าเป็นสาเหตุหลักและเป็น สาเหตุใหญ่ที่ควรได้รับการพัฒนาอย่างยิ่ง (พระศรีปริยัติเวที, 30 สิงหาคม 2550) จากสภาพ ปัญหาเบื้องต้นจะเห็นได้ว่า หากสามารถกระตุ้นและพัฒนาศักยภาพของพระภิกษุสามเณรวัด พระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร ให้สามารถแสดงธรรมได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการเทศนา ไม่ว่าจะเป็นทำให้ความรู้เกี่ยวกับการแสดงธรรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ หรือวิธีการ ตลอดจนเทคนิคในการแสดงธรรม เป็นวิธีการที่จะนำมาซึ่งประโยชน์ในการเผยแผ่ หลักธรรมคำ สอนของพระพุทธเจ้า และเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาชนได้เป็นอย่างดี

ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยผ่านการแสดงธรรม หวังการพัฒนาศักยภาพทางพระศาสนา คือพระภิกษุสามเณรของวัด พระพุทธบาท ถือเป็นการพัฒนาศักยภาพสงฆ์ และการพัฒนางานเผยแผ่คุณธรรม จริยธรรม หลักธรรม สู่ภาคประชาชน อันเป็นหน้าที่โดยตรงของพระภิกษุสามเณร ตามวิสัยทัศน์ของวัด พระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรีที่ว่า ปลุกคน ปลุกป่าพัฒนาอาราม ทั้งมีความ

ต้องการเห็นพระภิกษุสามเณรซึ่งเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาและเป็นผู้ที่มีความรู้สึกซึ่งในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเห็นความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการแสดงธรรมแก่เพื่อนมนุษย์ได้ตามความเหมาะสม ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับศาสนิกชนตลอดจนเป็นการสร้างความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาสืบไป เป็นเหตุให้ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของปัญหาที่ทางวัดกำลังประสบอยู่นั้นก็คือเรื่องศักยภาพการแสดงธรรมของพระภิกษุสามเณร และต้องการที่จะมีส่วนในการผลักดัน หรือเป็นแรงขับเคลื่อนโดยอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพการแสดงธรรม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรเกิดการพัฒนาศักยภาพในการแสดงธรรมของตนให้ประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นอันเป็นเหตุให้พระภิกษุสามเณรสามารถแสดงศักยภาพของตนได้อย่างเต็มความรู้ เต็มความสามารถอันนำไปสู่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การอบรมสั่งสอนในโรงเรียน การปฏิสังขาร การบรรยาย การอบรมในโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น สู่ภาคประชาชนทั่วไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่สังคมหมู่มากทั้งในเขตจังหวัดสระบุรี และจังหวัดใกล้เคียงต่อไป

คำถามการวิจัย

จะสามารถพัฒนาศักยภาพการแสดงธรรมของพระภิกษุสามเณร วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ได้อย่างไร ซึ่งประกอบด้วยคำถามย่อย 3 คำถาม ดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการการพัฒนาศักยภาพการแสดงธรรมของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหารเป็นอย่างไร
2. แนวทาง วิธีการพัฒนา และดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพการแสดงธรรมของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร คืออะไร
3. ผลการพัฒนาศักยภาพการแสดงธรรมของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหารเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนาศักยภาพการแสดงธรรมของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ซึ่งประกอบด้วยวัตถุประสงค์ย่อย 3 ประการ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาศักยภาพการแสดงธรรมของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี
2. เพื่อแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนา และดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพการแสดงธรรมของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหารจังหวัดสระบุรี

3. เพื่อพัฒนาศักยภาพการแสดงธรรมของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตพื้นที่

วัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี

2. ขอบเขตประชากร

2.1 ผู้มีส่วนสำคัญในการพัฒนา ได้แก่ พระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี จำนวน 140 รูป

2.2 กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนา จำนวน 173 คน/รูป ได้แก่

2.2.1 เจ้าอาวาส จำนวน 1 รูป

2.2.2 ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร จำนวน 12 รูป

2.2.3 พระภิกษุสามเณรผู้เชี่ยวชาญการแสดงธรรม จำนวน 6 รูป

2.2.4 อุบาสก-อุบาสิกาที่มาเข้าร่วมพิธีกรรมในวันธรรมสวนะ (วันพระ) ทางพระพุทธศาสนาภายในวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี จำนวน 150 คน

2.2.5 พระผู้ประสานงาน จำนวน 4 รูป

3. ขอบเขตเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตเนื้อหา ได้แก่ ศักยภาพการแสดงธรรมตามหลักวิชาการเทศนา (เสนาะ ผดุงฉัตร, 2537, หน้า 174) ไว้ดังนี้

3.1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการแสดงธรรม

3.2 หลักการและวิธีการแสดงธรรม

3.3 จรรยาบรรณผู้แสดงธรรม

4. ขอบเขตระยะเวลา

1 ตุลาคม 2550 - 30 มิถุนายน 2551

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การเทศน์ หมายถึง การบอก แสดง แจกแจง เปิดเผย ทำให้แจ่มแจ้งซึ่งธรรม มีชื่อเรียกโดยเฉพาะอีกอย่างหนึ่งว่า “ธรรมเทศนา” ซึ่งแปลตรงตัวว่า “การแสดงธรรม”

การแสดงธรรม หมายถึง การแสดงธรรมของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหารเป็นการแสดงธรรมที่ผู้แสดงธรรมใช้ปากเปล่าในการแสดงธรรมหรือบรรยายธรรมเดี่ยวโดยไม่ต้องอ่านจากคัมภีร์ พระไตรปิฎก หรือเอกสารอื่นใด ใช้วิธีการบรรยายธรรมแบบข้มเทศนาถา ซึ่งเป็นการแสดงชี้แจงธรรมให้แจ่มแจ้งชัดเจน โดยมุ่งเน้นแนะนำข้อธรรม

ให้รู้ให้เข้าใจและเน้นให้เห็นแนวทางปฏิบัติได้ โดยนำวิธีการสอนธรรมแบบต่างๆ มาใช้ร่วมกัน แล้วแต่กรณีตามความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ของผู้แสดงธรรม

พระภิกษุสามเณรสามเณร หมายถึง พระภิกษุสามเณรสามเณรผู้สอบไล่ได้วิชาภาษาบาลี ตั้งแต่ประโยค เปรียญธรรม 3 ประโยค – เปรียญธรรม 9 ประโยค จำพรรษาและศึกษาอยู่ภายในสังกัดวัดพระพุทธบาท และที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือพระภิกษุสามเณรผู้ได้รับมอบอำนาจจากเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส สั่งการให้เป็นผู้แสดงธรรมในวันธรรมมัสสวนะและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาภายในวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี

ศักยภาพการแสดงธรรม หมายถึง ความสามารถในการบรรยาย ชี้แจง แฉลง ยกหัวข้อธรรม คำสอนทางศาสนาของพระพุทธเจ้าขึ้นแสดง มีลีลา ทำนอง เทคนิคและวิธีการแตกต่างกันไปแล้วแต่ท้องถิ่นและผู้แสดงธรรม เพื่อบรรยายธรรมให้ อุบาสก-อุบาสิกาได้รับฟังในวันธรรมมัสสวนะและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาภายในวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี ให้รู้ ให้เข้าใจ จะได้ละชั่วทำดี โดยครอบคลุม 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

- ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการแสดงธรรม หมายถึง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา วิธีการแสดงธรรมในแบบต่างๆ ตลอดจนความสำคัญ วัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมายของการแสดงธรรม

- หลักการและวิธีการแสดงธรรม หมายถึง หลักการและวิธีการแสดงธรรมตามแบบแผนที่ยึดได้แก่ การวางโครงเทศน์หรือแสดงธรรมที่ผู้แสดงธรรมสามารถถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจ โดยอาศัยหลัก 3 ประการได้แก่ อุเทศ นิเทศ และปฏินิเทศ ตลอดจนการใช้เทคนิควิธีการแสดงธรรมตามหลัก 4 ส. ระเบียบปฏิบัติในการแสดงธรรม และการเตรียมความพร้อมในการแสดงธรรม

- จรรยาบรรณผู้แสดงธรรม หมายถึง คุณธรรมของผู้แสดงธรรม 5 ประการแห่งองค์พระธรรมกถึก ได้แก่ แสดงธรรมไปโดยลำดับไม่ตัดลัดให้ขาดความ อย่างเหตุผลแนะนำให้ผู้ฟังเข้าใจ ตั้งจิตเมตตาปรารถนาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ และไม่แสดงธรรมกระทบคนและผู้อื่น

แนวทางการจัดทำโครงการ หมายถึง แนวทางการจัดทำโครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพการแสดงธรรม และโครงทดลองแสดงธรรมของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ที่ได้จากการร่วมการประชุมปรึกษาหารือและประชุมระดมความคิดจากผู้มีส่วนสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยในครั้งนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง หมายถึง เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาท ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาท พระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ผู้เชี่ยวชาญการแสดงธรรม ผู้เชี่ยวชาญการวิจัย และอุบาสก-อุบาสิกา ที่มาเข้าร่วมในพิธีกรรมวันธรรมสวนะ (วันพระ) ภายในบริเวณวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี

เจ้าอาวาส หมายถึง เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี

ผู้ช่วยเจ้าอาวาส หมายถึง พระภิกษุที่ได้รับมอบหมายอำนาจหน้าที่ให้กระทำการใดตามคำสั่งของเจ้าอาวาส

พระภิกษุผู้ชำนาญการแสดงธรรม หมายถึง พระภิกษุที่อยู่จำพรรษาภายในวัด ในเขตจังหวัดสระบุรี ที่ได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นพระนักเทศน์ประจำจังหวัดสระบุรี

การเทศน์ หมายถึง คำที่มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “การแสดงธรรม” ซึ่งสอดคล้องกับพระธรรมกิตติวงศ์ (2550, หน้า 4) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเทศน์ มีชื่อเรียกโดยเฉพาะอีกอย่างหนึ่งว่า “ธรรมเทศนา” ซึ่งแปลตรงตัวว่า “การแสดงธรรม”

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพการแสดงธรรมของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี ในครั้งนี้ เมื่อทำสำเร็จและสรุปผลการวิจัยคาดว่าจะได้รับประโยชน์ ดังนี้

1. ศักยภาพการแสดงธรรมของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น
2. พระภิกษุสามเณรของวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร มีความรู้ ความสามารถ และมีทักษะความชำนาญในการแสดงธรรมอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการเทศนา
3. อุบาสก-อุบาสิกาผู้มาถวายทานและฟังธรรมได้รับประโยชน์ คือ ได้รับความพึงพอใจจากการฟังการแสดงธรรม นำไปประยุกต์ใช้ และประพฤติปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน